

Gulasal Niyazmetova

Urganch davlat universiteti Magistratura bo'limi

Adabiyotshunoslik: o'zbek tili

adabiyoti bo'limi magistranti

Annotatsiya: *Ushbu maqolada O'zbekiston xalq shoiri Xurshid Davron ijodida tarix mavzusi va milliy ruh tushunchasi yoritib berilgan.*

Kalit so'zlar: *Tarix, vatanparvarlik, milliy ruh, Amir Temur, Bibixonim, Ulug'bek Mirzo, Bobur, Temuriylar saltanati.*

O'zbekiston xalq shoiri, bir qancha turli mavzudagi asarlar muallifi, tarjimon Xurshid Davron 1952- yil 20-yanvarda Samarqand viloyati Samarqand tumani Chordara qishlog'ida xizmatchi oilasida tavallud topgan. 1969-yil Toshkent davlat universiteti (hozirgi O'zMU)ning jurnalistika fakulteti kechki bo'limiga o'qishga kirib, kunduzi qurilish tashkilotlarida ishladi. Turli nashriyotlarda muharrir, bo'lim mudiri, Respublika Ma'naviyat va ma'rifat jamoatchilik markazi rahbari o'rinbosari vazifalarida faoliyat olib bordi.

Xurshid Davronning ilk she'rlari 1976-yilda, birinchi kitobi (Qadrdon quyosh) 1979-yili bosilib chiqdi. Shundan so'ng shoirning "Shahardagi olma daraxti" (1979), "Tongi bog'lar" (1981), "Uchib boraman qushlar bilan" (1983), "To'marisning ko'zlari", "Bolalikning ovozi", "Qaqnus", "Bahordan bir kun oldin", "Bibixonim" singari kitoblar yaratdi.

Xurshid Davronning ona xalqimiz tarixiga qiziqqanligi, o'tgan ajdodlarimiz yutuqlaridan faxrlanishi natijasida bir qancha tarixiy-ma'rifiy mavzuda asarlar yaratdi. Ayniqsa, Temuriylar tarixi uni juda qiziqtirdi. Shu sababli deyarli tarixiy asarlari Sohibqiron Temur va uning avlodlari, Bibixonim va Temuriylar vakili shoh va shoir Bobur mirzo haqida bir qator dramatik asarlar yozdi.

Xurshid Davron 90-yillarda ijodini nasriy janrlarga qaratdi.. U o'tmishda yashagan unutilmas tarixiy siymolar hayoti va faoliyati bilan qiziqib, ular haqidagi mo'tabar qo'lyozma manbalar bilan tanishdi. Bu qiziqish natijasida „Samarqand xayoli“ (1989), „Sohibqiron nabirasi“ (1995), „Shahidlar shohi yoxud Shayx Kubro tushlari“ (1998-2008) , „Bibixonim qissasi“ (2006), kabi tarixiy-ma'rifiy qissalar va „Alg'ul“ (1995), „Boburshoh sog'inchi“ (1996) pyesalarini yaratdi.

Xurshid Davron tarixiy asarlarida Vatanga bo'lgan muhabbat yaqol sezilib turadi. Masalan, uning “Bibixonim qissasi yohud tugamagan doston” qissasini olaylik. Bu qissada Yusupov nomli obrazda Vatanga bo'lgan mehri va milliy ruh uning nutqi, xatti-harakati, oy-fikrlari orqali yaqol ko'zga tashlanadi. U asarda Bibixonimning mumyolangan jasadini olib kelish uchun qanday harakatlar qilmaydi. Bu ishni

bajariyotganida o'zda dadilik hattoki bor budini berib bo'lsa ham milliy boyligimiz, tariximizni o'z joyiga qaytarish uchun jonini ham ayamaydi. Xurshid Davron quydagi she'ri orqali buni ochib bergan:

"Tantana	va	to'rtinchi	hammol	haqida	hikoya"
To'rt	hammol	ko'tarib		borar	tobutni,
Yusupov		xotini		tuqqandek	xursand.
Cho'ntak		bo'shligini		tamom	unutib,
Yuragi		ilohiy		xayollarga	band.
Ko' p	kuygan	ko'	ksida	kezinar	titroq,
Unutdir	tashvishlar,			unutdir	alam.
Xuddi	shoirlardek		biroz		maqtanchoq,
Boladek	oq	ko'ngil	edi	bu	odam.
U		chiday			olmadi,
Tantana					bilan
Hammollarga		dedi		dilini	xushlab:
- Ey,	nodon	gumrohlar,		bilmaysiz	bu dam
Kimning		tobutini		turarsiz	ushlab?
Bu	Temur		xotini		Bibixonimdir,
Sevimli,	oqila,	go'		zal	xotini.
Temur	harbga	ketib,	o'nta	xat	bitsa:
Shu	xotinga	bitgan		o'nta	xatini.
Tobutni	zaminga	qo'yar		to'rt	"gumroh",
Alanglab	olishar:	"Bu		tush	emasmi?"
Bu	odam	yo	jinni	va yoki	ahmoq,
Biri	yaqinlashar:		"Hushyormi,		mastmi?!"
Semiz	hammol	aytar:		"Temur	xotinin
Ko'tarib		yurishga		rozi	emasimiz!
Agar	haqimizga		ozroq		qo'shmasang
Sening	bu	ishingni		ado	etmasimiz!
Men	gapni	cho'zmayman,		novvoy	emasman,
Puldan	qo'sh,	shu	zahot	yo'lga	tushgaymiz.
Sen	aytgan	manzilga	dam	ham	olmasdan
Yelgaymiz,		bamisli		qushday	uchgaymiz!
To'rtinchi	hammol	-	yosh,	oriq	bir yigit.
Ularga		qo'shilmay		qarab	turardi.
Boshqa	hammollarning		so'	zin	eshitmay
Olislarda	edi	-		xayol	surardi.
Musavvir	bo'laman	deb		qigandi	ahd,
Bag'riga	olgandi	uni		yot	shahar.
Xayolchan	ko'	zida		balqirdi	hayrat,

Bu hayrat eng toza dillarda yashar. Yolg'iz yetim edi, qon-qardoshi yo'q, Mardikor bozori uni fo'ydirar. U bilar, shoir va musavvirni Ochlik erkalaydi, to' qlik o'ldirar. Maktabda bo'yoqlar berishar - toshdan Yasalgan haykalni tasvirla, deya. U bo'lsa, ertaklar tinglab quyoshdan,

Kallaklangan tutga chizdi madhiya. Ustozi suratni ko'rgach baqirdi, So'ng'qo'ydi, "Chiz!" deya qog'oz gullarni. O'shandan buyon u hammollik qilib, Topardi bo' yoqqa kerak pullarni. ... Boshqa hammollarga qarab turdi-da, - Qanday so'z! - dedi so'ng yoshlanib ko'zi. - Akalar, bu ishga pul olsak - kulgu! aqimni olinglar ... Roziman, rozi! Semiz hammol kular: - Ahmoqsan, ahmoq! Oila boqqanda yaxshi bilarding. Balki bizlardan ham chiqib o'tkirroq,

Mana shu akangni rosa shilarding! Musavvir ko'zida porlagan hayrat Zulmatga cho' kar-u aylanar dardga. Semiz hammol aytar: - o'tayotir vaqt, Ayting, rozimisiz biz qo'ygan shartga?! Yusupov oyog'i kuygan tovuqdek, Aylandi uch ham mol girdidan uch bor. Yalindi, tinmadi u chug' urchuqdek, Baribir barchasi tugadi bekor. Yusupov soatni bahridan kechdi,

Uzatdi, uch hammol bosh chayqadi: - Kam! So' ng yerga o'tirib tufisin yechdi, Keyin yechib berdi kostumini ham. "Shimimni yechaymi?" - dedi u kulib, "Ha, bo'пти", - deyishdi, biz tushunamiz. Keyinroq ... manzilga yetsak, yecharsiz. Ana, endi, aka, yo'lga tushamiz!"

Har qanday xalqdayam shunday zotlar bor, Pul bilan o'lchaydi hayotni ular. Ularning oyog'i ostida xor-zor Bo'lar ona tuproq, dalalar, gullar. Otasi: - Suv! - deya qo'lin uzatsa, - Haqini bering! - deb shoshirgan shular. Onasin nonni berib kuzatsa, Eng so' nggi nonini yashirgan shular. Sevgi - pul, Vatan - pul, Qani, keb qoling Sotilar vijdon-u, sotilar imon! Ular xiyonatning. makrning quli, Ularning ko' ksida yashamas armon. Oh, ular juda ko'p, Vatanin sotgan Amir Muzaffarlar - mitti xotiblar. O'zini asray deb Bolasin otgan,

Otasin o'ldirgan Abdullatiflar. Taxt uchun, fahsh uchun va mansab uchun Elini, dilini xo'rlagan shular - Dinidan voz kechar zarra o'kinmay, O'z ona tilini zo'rlagan shular! ... To' rt hammol ko'tarib borar tobutni. Yusupov xotini tuqqandek xursand. Oyoq yalangligin tamom unutib, Shirin orzularga u bo'ladi band. Yaxshiyam dunyoda Yusupovlar bor, unyo ham ularning hovuchidadir. Vatanning azobi, Vatanning dardi Ularga merosdir - dil ichidadir. Ha, ular juda ko'p Yurtin saqlagan. Dushmanga yuzma-yuz turgan shiroqlar. Ularning hayoti - zulmat qo' ynida Abadiyat uchun yongan chiroqlar.

...Manzilga yetganda to'rtinchi hammol Mung'aygan ko'zlarin tikib zaminga Shivirlar: - Onamni topdim ... onam - shu ayol... Rahmat, ko'p narsani angladim, aka! U ketar - ko' zida bedor uqubat, Ko' zin nuri moziy zulmatin teshar. Jaynoqi olmadek bo'lib sukunat Shu yigit ohidan uzilib tushar. eyin birdan

to'xtar ... Yomg'irdan keyin Nam tortgan tuproqqa pichoq botadi. U rasm chizarkan yonib, entikib, Vatan uzra yangi tong otadi.

U rasm chizadi - uning xayoli O'lis-olislar uchib yetadi, Hech qachon ko'rmaymiz biz bu rasmni Uni ko'r yomg'irlar yuvib ketadi ...”¹⁴

Xurshid Davron tarjimon sifatida ham salmoqli ijod qilgan. Uning she'rlari ham 40 dan ortiq jahon tillariga tarjima qilingan. Shu mehnatlari inobatga olingan holda O'zbekiston xalq shoiri, 1989-yilda Mahmud Qoshg'ariy nomidagi xalqaro mukofot, 1997-yilda "Do'stlik" ordeni, 2009-yilda Xalqaro "Oltin qalam milliy mukofoti kabi bir qator unvonlar bilan taqdirlandi. Bu qalami o'tkir yozuvchi va shoirdan yana yuqorida sanab o'tilgan asarlari kabi bugungi kunning dolzarb mavzusidagi asarlar kutib qolamiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbek adiblari S. Mirvaliyev, R. Shokirova. Toshkent, G'afur G'ulom nomidagi adabiyot va san'at nashriyoti, 2016
2. Samarqand xayoli. X. Davron. Toshkent, "Sharq" nashriyoti, 1995.
3. Bibixonim qissasi yohud tugamagan doston. X. Davron. Toshkent, "Sharq" nashriyotmatbaa konsernining bosh tahririyati, 1990.

¹⁴ Xurshid Davron. Bibixonim qissasi yohud tugamagan doston. 1990 yil.